

Poelen

Water is leven. Dit is een bekend gezegde. Dit gaat zeker ook op voor een kikkerpoel. Mits gelegen op een goede plek kan een poel uitgroeien tot een oase waar soorten als kikkers, salamanders en libellen naar hartelust kunnen leven.

Drinkwater voor het vee

Sommigen zullen zich poelen herinneren als ideale speelplaatsen. In de winter kon je er als kind je eerste schaatsen onderbinden en in de zomer kon je er dikkopjes en salamanders vangen.

Ooit werden ze gegraven als drinkvoorziening voor het vee, maar soms ook als bluswaterreservoir ('brandput') of als wasplaats voor schaapskuddes. Deze functies zijn in de loop der tijd verloren gegaan. Veel poelen zijn gedempt en andere zijn verwaarloosd door gebrek aan onderhoud.

Waarom zijn poelen zo belangrijk?

Veel diersoorten, waaronder amfibieën en libellen, zijn voor hun voortbestaan afhankelijk van stilstaand water. Zonder kleine watertjes kunnen ze niet overleven. Het oorspronkelijke leefmilieu van deze soorten is door

de ontginning van 'woeste' gronden immers verdwenen. Voor zwaluwen en vleermuizen zijn poelen een belangrijke voedselbron. Weer andere soorten gebruiken poelen als was- en drinkplaats.

Leefwijze amfibieën

Om zich te kunnen voortplanten hebben amfibieën stilstaand of zwak stromend water nodig, dat in het voorjaar snel opwarmt. Ook een goede waterkwaliteit is van belang. Soorten die in Noord-Brabant voorkomen, zetten in het voorjaar hun eieren af in het water. Bij kikkers zijn dat eiklumpen, bij padden eisnoeren en bij salamanders losse eieren. Soorten als gewone pad en bruine kikker verlaten vrijwel direct daarna het water om gedurende de rest van het seizoen op het land te verblijven. Salamanders blijven langere tijd in het water, terwijl de groene kikker, de bekende kwaker, het hele seizoen in en rond het water verblijft. Larven van amfibieën kunnen niet zonder water omdat ze ademen via kieuwen.

Alpenwatersalamander (*Triturus alpestris*)
(foto: Dick Klees)

f

Na verloop van tijd ondergaan ze een gedaanteverwissing of 'metamorfose', waarbij ze overschakelen op long- en huidademhaling en ze op volwassen dieren gaan lijken. In de zomer verlaten ook zij het water. Amfibieën overwinteren in de modderlaag van de poel, in de grond, onder boomstronken en in overige vorst-vrije ruimtes.

Soorten in Brabant

In onze provincie komen 13 verschillende soorten am-

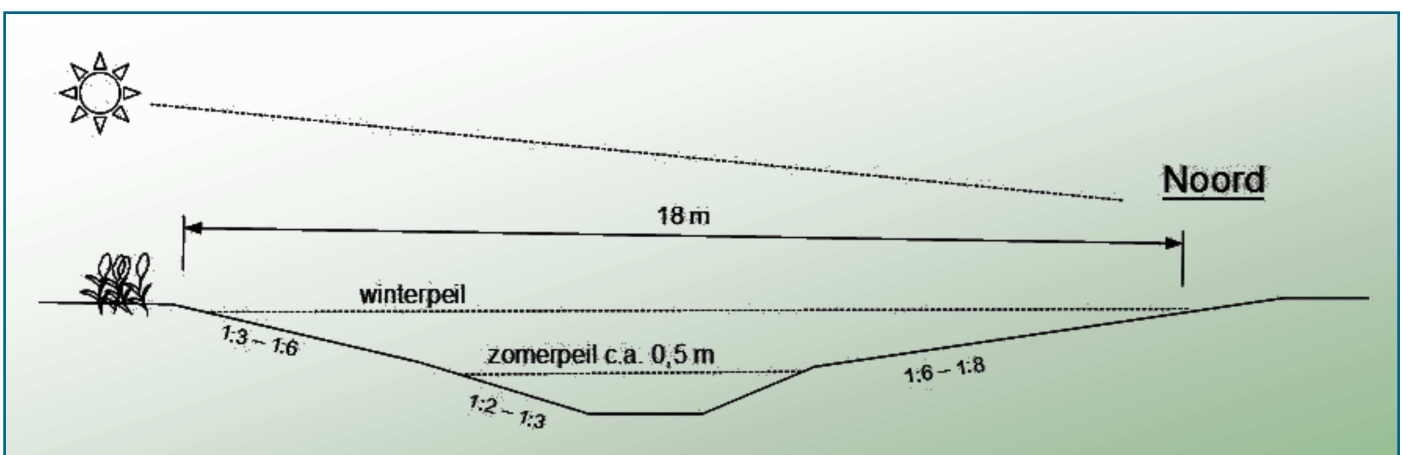
fibieën voor. Soorten die relatief weinig eisen stellen, zoals bruine kikker, gewone pad en kleine watersalamander, zijn nog vrij algemeen. Andere soorten zoals knoflookpad, boomkikker en kamsalamander zijn sterk in aantal achteruitgegaan. Belangrijke oorzaak hiervan is het verdwijnen van geschikte voortplantingsplaatsen – poelen – met bijbehorende landbiotopen zoals bosschages, houtwallen en greppels. Ook veel libellensoorten zijn om deze reden sterk in aantal achteruitgegaan.

voorkomen	zeer zeldzaam	minder algemeen	algemeen
kikkers	boomkikker	heikikker poelkikker meerkikker	bruine kikker bastaardkikker
padden	knoflookpad	rugstreeppad	gewone pad
salamanders		vinpootsalamander kamsalamander	kleine watersalamander alpenwatersalamander

Herstelmaatregelen

De afgelopen 20 jaar zijn in Brabant via het Coördinatiepunt Landschapsbeheer, veelal met een bijdrage van de Provincie, meer dan 1000 nieuwe poelen aangelegd bij particulieren. Uit een later uitgevoerd onderzoek bij 100 daarvan bleek dat alle bevolkt waren

door ten minste één amfibiesoort. In 20 poelen werden zelfs 5 soorten aangetroffen, waaronder de minder algemene kamsalamander, vinpootsalamander en poelkikker. Kortom, door herstel en aanleg van poelen in combinatie met aanplant van bosschages in de directe omgeving, kan een aanzienlijke bijdrage worden geleverd aan het herstel van de amfibieënstand in Brabant.

Dwarsdoorsnede met afmetingen

Nieuwe aanleg

Bij de aanleg van een poel zijn de volgende punten van belang:

- Een poel moet voldoende water kunnen houden; in droge periodes is een waterdiepte van tenminste 50 cm vereist. Het peilen van de grondwaterstand vóór de aanleg is daarom van essentieel belang.

Als richtlijn geldt dat het grondwaterpeil in de zomer niet dieper moet zijn dan 1,20 m onder het maaiveld.

- De meeste amfibieën hebben een voorkeur voor poelen die naast diepere ook ondiepere delen kennen. In ondiep water warmt het water in het vroege voorjaar sneller op, wat nodig is voor de ontwikkeling van eieren en larven.

Dit kan worden bereikt door flauwe taluds te creëren (1:5 tot 1:10). Het grootste deel van het water moet zonlicht kunnen ontvangen.

- Het uitzetten van vis en het houden van eenden en ganzen is uit den boze. Veel vissoorten eten het broed van amfibieën en libellen. Daarnaast vertroebelen veel vissen het water door bodemwoelen. vertroebeling ontstaat ook als watervogels worden gehouden (bemesting).
- De poelomvang is bij voorkeur zodanig dat deze eventueel kan worden leeggepompt in het geval de poel toch onverhoeds bevolkt is geraakt door vis. Een ondiepe poel met een klein dieper deel heeft daarom de voorkeur (zie voorbeeld dwarsprofiel). De oppervlakte, gemeten vanaf de insteek, kan over het algemeen variëren tussen 150 en 500 m².
- Waterplanten komen over het algemeen vanzelf. Betrek in elk geval geen waterplanten van tuincentra waarvan de herkomst niet bekend is.
- In de directe omgeving dient te worden gezorgd voor een geschikt landbiotoop, bijvoorbeeld in de vorm van een bosschage of ruigte.
- In geval van intensieve beweiding door vee is het gewenst om de poel geheel of gedeeltelijk uit te rasteren om vertrapping van de oevers te voorkomen.
- Voor het graven van een poel kan een vergunning zijn vereist van gemeente en/of waterschap. Hierover kan informatie worden verkregen bij de gemeente of ons Coördinatiepunt.

Beheer en onderhoud

Poelen vergen regelmatig terugkerend onderhoud, afhankelijk van de ondergrond (poelen op venige ondergrond groeien sneller dicht dan op zandgrond) en de aanwezigheid van soorten als riet en lisdodde. Invallend blad kan leiden tot een dikke sliblaag en tot verzuring. Een dichtgegroeide poel kan worden hersteld door overtollige vegetatie (waterplanten, lisdodde, riet) handmatig of machinaal te verwijderen, waarbij zo nodig ook de sliblaag wordt verwijderd. Bij het opschonen moet in beginsel altijd een deel van de water- en moerasplanten gehandhaafd worden voor behoud van natuurlijk evenwicht in poel. De beste periode om dit werk uit te voeren is van half augustus tot half oktober.

De meeste amfibieën hebben dan de poel verlaten en insectenlarven zijn volgroeid. Aandachtspunt bij nieuw gegraven poelen is de soms spontane groei van soorten als wilg, zwarte els en/of berk op de oeverwal. Het beste is om de planten zo snel mogelijk te verwijderen door plukken of uitsteken.

Deze poel ziet er niet goed uit. Hij is vrijwel geheel begroeid met lisdodde. Het verdient aanbeveling om hem voor 3/4 van de oppervlakte op te schonen. De beste periode hiervoor is in het najaar.

Voor aanvullende informatie, adviezen en subsidie-mogelijkheden kunt u contact opnemen met het Coördinatiepunt Landschapsbeheer. Voor het advies, en aanvraagformulier zie:

www.brabantslandschap.nl/ons-werk/new-subsidie-aanvraag-pagina/

Foto's: Brabants Landschap (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: Egbert Koopmans, 's-Hertogenbosch

Datum: 1 januari 2016

Colofon

Infoblad van het Brabants Landschap
Coördinatiepunt Landschapsbeheer

Postbus 80

5076 ZH Haaren

Coördinatiepunt Landschapsbeheer

T 0411 - 66 40 10

Algemeen:

T 0411 - 62 27 75

info@brabantslandschap.nl

www.brabantslandschap.nl